maar ook in heel ons land, bekend is, — zijn levenservaringen in het licht van de leidingen Gods. Het leven van dezen tachtigjarige is daarbij, doordat het èn diep èn breed is geweest, zoo belangrijk.

En belangrijk is ook de beschrijving ervan.

Voor E's jongere tijdgenooten, omdat zij er uit kunnen leeren kennen den strijd tegen de „vrijzinnigheid", zooals die ook door „'n man uit het volk", ruim een halve eeuw, op schier ieder gebied is gevoerd. Voor hen, die mèt ELSHOUT van gelijke jaren, dien strijd hebben meegemaakt, omdat hun jeugdherinneringen er weer door zullen worden gewekt. En eindelijk acht ik dit eenvoudige boekje ook zeer belangrijk, door wat de schrijver er in meedeelt van zijn eigen zieleleven, van hoe hij gekomen is tot het Geloof, — voor hen, die zich bezig houden met de „psychologie van de religie".

Laat mij er nog aan toevoegen, dat het verkrijgbaar is bij de heeren: H. ALKEMA te PINGJUM, M. W. CAMPING te EXMORRA, J. HESLINGA Bz. te LEEUWARDEN, alle drie Hoofden van Christelijke Scholen en dat „alle voordeelen geheel ten voordeele van de Christelijke School te PINGJUM komen."

2. G. HULSMAN. HET ETHISCH BEGINSEL EN DE ETHISCHE RICHTING en IN DE DISTELEN EN DE DOORNEN. P. Noordhof. 1911 en 1912. Groningen.

Aldus de titels van twee brochures van den heer G. HULSMAN, predikant bij de Hervormde Gemeente te GRONINGEN.

De eerste dateert al van het vorige jaar en is een voordracht, door DR. HULSMAN gehouden op de conventen der moderne en evangelische predikanten in de provincie GRONINGEN op den 30sten en 31sten October 1911.

Bij deze brochure zijn twee testimonia afgedrukt.

Het eene testimonium is aan DS. HULSMAN uitgereikt door 35 „moderne" Theologen, waaronder PROF. DR. H. M. MEYBOOM, hoogleeraar aan de Universiteit te GRONINGEN.

Daarin verklaren deze heeren het referaat „met groote instemming te hebben gehoord" en spreken daarbij hun overtuiging uit, „dat de verhandeling kan, moet en zal medewerken om aan den onhoudbaren toestand in onze godsdienstige wereld een einde te maken, waarbij ter eener zijde de uitkomsten der historische critiek worden aanvaard en ter anderer zijde het geloof der gemeente wordt ontzien".

Het andere testimonium kreeg DS. HULSMAN van 17 Theologen van de „evangelische richting", waaronder PROF. W. MALLINCKRODT, kerkelijkhoogleeraar te GRONINGEN.

Deze heeren verklaren, „dat zij van harte instemmen, behoudens persoonlijke inzichten wat de onderdeelen, o. a. de christologie, betreft, met de hoofdgedachte en strekking van deze verhandeling, n. l. de onhoudbaarheid van het blijven vasthouden aan wat men „het geloof der gemeente" noemt, maar feitelijk bestaat in de dogmatiek der gereformeerde belijdenis, indien men daarbij tevens de resultaten der historische bijbelcritiek in hun volle beteekenis wil aanvaarden".

De zaak waar het hier om gaat, is deze.

DS. HULSMAN is als „ethisch" predikant, in een periode, waarin hij zich tegen de bijbelcritiek verklaarde, van ZANTVOORT naar GRONINGEN gekomen. Aldaar is hij toen „van eerlijk tegenstander dier critiek tot een eerlijk voorstander geworden" en toen van „ethisch" „vrijzinnig" geworden.

Zijn brochure loopt nu in hoofdzaak over de vraag, die hij als no. 9 van 12 andere vragen stelt en *in* zijn brochure bevestigend beantwoordt: „Is het geen zelfverblinding van de ethische richting, als zij meent, de resultaten der critiek te kunnen aanvaarden en tevens het geloof der gemeente te kunnen verkondigen?"

Zooals de vraag hier gesteld wordt, komt het mij voor, dat ze lijdt aan de noodige bepaaldheid.

Allereerst, wat is: „*de* resultaten der critiek aanvaarden?" Die „evangelischen" te GRONINGEN welke het hebben over de „onhoudbaarheid van het blijven vasthouden", hebben het „onbepaalde" van deze uitdrukking blijkbaar ook gevoeld en spreken daarom van „de resultaten der historische kritiek in hun volle beteekenis aanvaarden".

Vervolgens, wat is „het Geloof der Gemeente"? De uitdrukking is mij allesbehalve vreemd, maar ik zou haar allerminst willen vereenzelvigen, zooals bovengenoemde „evangelischen" doen, met die van „de dogmatiek der gereformeerde belijdenis". Immers, de Gemeente van Jezus Christus zou ik, bij „de pluriformiteit der kerken", niet willen vereenzelvigen met één kerk, en alzoo ook niet het Geloof dat één Kerk belijdt, met het Geloof der Gemeente. Wel kan ik bij alle verschil hier een overeenkomst zien, en is voor mij het Katholiek of Algemeen Christelijk Geloof: dat Jezus is de Christus, de Eeniggeboren Zoon van God en de Zaligmaker der wereld. In dit Geloof aan Jezus Christus als den Middelaar, ligt voor mij het specifiek christelijke, als men zoo wil, „het Geloof der Gemeente".

En eindelijk, DS. HULSMAN spreekt van „de ethische richting".

Ook deze uitdrukking komt mij te onbepaald voor.

De ethische *richting*.

Het is alsof alle „ethischen" één „richting" opgaan; terwijl toch metterdaad sommige zich naar rechts en andere zich naar links „richten".

De vraag zou ik dan ook liever dus stellen: „Is het geen zelfverblinding van 'n „ethisch" theoloog, als hij meent, *de* resultaten der critiek te kunnen aanvaarden en tevens het Geloof, dat Jezus Christus is de Middelaar, te kunnen verkondigen?" En dan spreek ik het onverholen uit, dat zij bevestigend moet beantwoord, want daaronder zijn al heel zonderlinge resultaten o. a. dat „de historische Jezus niet bestaan heeft."

Maar méénen nu dè „ethischen", wat de heer HULSMAN hun zoo maar even in de schoenen steekt? Van den heer HULSMAN zelf, om met hèm te beginnen, kon dit, toen hij noch als „gereformeerd", noch als „evangelisch" of „modern" predikant te GRONINGEN kwam, zeker niet worden beweerd. Hij toch was toen, naar hij zegt, zelfs „een eerlijk tegenstander der critiek", iets waarmee hij waarschijnlijk bedoelt, dat hij er toen heelemaal niets van moest hebben. Van andere „ethischen", zoo predikanten, als hoogleeraren, die verkondigen wat ik zooeven nader bepaalde als het „Geloof der Gemeente", weet ik, zoo door woord als schrift, dat zij, iets wat zij dan ook niet onder stoelen en banken steken, zich evenmin kunnen vinden „in de dogmatiek der Gereformeerde belijdenis" — waarom zouden zij ook anders „ethisch" zijn? — als in *de* resultaten der critiek. Ook van hèn kan alzoo niet worden beweerd, dat zij lijden aan de, door HULSMAN bedoelde zelfverblinding.

Van gereformeerde zijde is, voor soover mij bekend, van deze opzichtige brochure niet veel notitie genomen. Ik deed het hier dan ook meer uit plicht dan uit neiging. Als „machine de guerre" tegenover de „ethischen" haar te gebruiken, acht ik, om meer dan één reden, on-ethisch, en de zaak zelf, dat iemand „vrijzinnig" is geworden, wat voor mij zeggen wil: „los van het Woord van God en den God van het Woord," is mij, op zijn zachtst uitgedrukt, min verkwikkelijk.

Natuurlijk is deze brochure, waarvan reeds een tweede druk verscheen, niet onbeoordeeld gebleven. Met dien tweeden druk en ook in een afzonderlijke uitgave, gaf, in dit jaar, onder den titel: IN DE DISTELEN EN DE DOORNEN, DS. HULSMAN 'n antwoord.

G.

Vereenigingsleven.

WAT DE ZENDING DOET.

IV.

„Donderdag 25 Januari — zoo leest men in het *Ermelosch Zendingsblad* — had een afscheidsbijeenkomst plaats in de zaal Irene te Utrecht met 8 naar het Salatigaveld vertrekkende broeders en zusters, waaronder de broeders Kamp en Barth, die opnieuw uitgaan. Er was een bijzonder groote opkomst, zoodat de kleine zaal nog geopend moest worden. Deelden we in vorige nrs. mede, dat het reisgeld nog niet voor allen was ingekomen, juist toen de Mij. aanvraag deed: „Gaan ze of gaan ze niet?", toen kwam ook al het noodige geld binnen. Deze acht broeders en zusters gaan vol moed heen. Tot onze groote blijdschap is daaronder begrepen zuster Maria Bosshardt, die zuster Jacoba Mooij op Blora gaat helpen op de Chineesche school. Zij vertrokken 15 Febr. van Genua".

Het zijn alle zendelingen uit de Neukirchener „Missionsanstalten", die worden uitgezonden door de *Vereeniging tot ondersteuning van zendelingen der Salatiga zending op Java*, die te 1889 opgericht werd en te Utrecht is gevestigd.

Omtrent deze zending vinden we vermeld, dat ze haar naam ontleend aan Salatiga, omdat daar in April 1855 de eerstelingen van deze missie werden gedoopt. Ze werd begonnen door mevrouw Le Jolle, een geloovige officiersvrouw. Nadat deze dame in 1857 naar Holland was teruggekeerd, verhuisde de kleine gemeente naar Njenoh, later Wonoredjo genoemd. Daar werd ze tot 1863 door de zendelingen van het N. Z. G, bezocht en verzorgd. In 1868 ging zendeling De Boer er heen, om de gemeente te verzorgen en het werk uit te breiden, hetgeen hem gelukte, zoodat hij in het begin der tachtiger jaren om mede-arbeiders moest vragen, die hem door Neukirchen gezonden werden, van waar sedert 1884 21 mannelijke zendelingen en 3 zusters uitgingen. Thans zijn er, behalve de boven bedoelden, 16 mannelijke en 3 vrouwelijke zendelingen op het Salatigaveld werkzaam, bijgestaan door 22 inlandsche helpers. Deze arbeidskrachten zijn verdeeld over 11 posten met 26 filialen. Het aantal gemeenteleden wordt verschillend opgegeven, maar moet omstreeks 1600 bedragen.

Te Tingkir bestaat een seminarie voor inlandsche onderwijzers, dat bezocht wordt, volgens de laatste opgaven, door 42 kweekelingen, terwijl de voorbereidingsschool een 20-tal leerlingen heeft. Op een 28-tal gewone scholen, waarvan 3 Chineesche in 1910 werden opgericht, gaan ruim 1300 kinderen, die onderwijs ontvangen van 41 onderwijzers. Verder zijn er nog 7 handwerksscholen voor inlandsche meisjes en 5 Zondagsscholen voor Europeesche en Chineesche kinderen.

Op het terrein van de Salatigazending bevindt zich voorts het zendingshospitaal Pi'oeloengan, dat onder een afzonderlijk bestuur staat en onder leiding van Dr. S. van der Ley, die bijgestaan wordt door een Europeesche hoofdverpleegster en een Europeesche assistente in de apotheek. Hier werden in 1910 per dag gemiddeld 142 patiënten verpleegd, terwijl in 7 hulpziekenhuizen ook nog tal van patiënten verpleging vonden. Aan deze ziekenhuizen is natuurlijk naast het kleine Europeesche een uitgebreider inlandsch personeel verbonden.

De totale uitgaven van de Salatigazending hebben over 1910 bedragen *f* 41.300.

Even oud als de zending op het Salatigaveld is de *Vereeniging het Javacomité*, die in 1855 opgericht werd en te Amsterdam is gevestigd. Als zijtak der „Vereeniging tot verbreiding der Waarheid" en als afdeeling van het „Genootschap van in- en uitwendige zending" te Batavia, bedoelde zij aanvankelijk, laatstgenoemd lichaam te steunen. In 1864 echter werden van Ds. Witteveen overgenomen drie door hem naar de Bataks gezonden zendelingen; in dat jaar begon zoo de zelfstandige missie van het comité in het landschap Angkola op Sumatra. Een der drie zendelingen van toen, de heer Dammerboer, werkt daar nu nog, reeds sedert meer dan 50 jaar, thans een grijsaard van 81 jaar.

Intusschen werd in 1880 ook op Oost-Java de zending ter hand genomen onder de Madoezeezen. De arbeid werd daar door Dr. Esser begonnen te Bondowoso, terwijl hij weldra mede werd uitgestrekt tot Soemberpakem. In het geheel heeft het comité nu 5 zendelingen in dienst, die aan verschillende inrichtingen zijn opgeleid. Het ligt in de bedoeling, nog een of twee zendelingen naar Oost-Java te zenden en een of twee onderwijzers met hoofdakte naar Angkola, om daar te Padang Sidempoean een Hollandsche school te stichten voor zonen van hoofden en aanzienlijken. Te Bondowoso staan een paar ziekenhuisjes, die van gouvernementswege gesubsidieerd worden, onder leiding van den zendeling. Het comité beschikt over 2 verplegers. De 5 posten hebben voorts 15 filialen, terwijl ze 32 inlandsche helpers voor de evangelisatie in dienst hebben. Het aantal gemeenteleden wordt berekend op 1500 a 1600, terwijl aan omstreeks 700 kinderen onderwijs gegeven wordt.

Over 1910 gaf het comité uit *f* 22.352.74, waardoor een nadeelig saldo ontstond van *f* 3308.76. Tal van hulpvereenigingen arbeiden mede om de noodige gelden bijeen te krijgen. Zulks doet ook de zelfstandige *Wageningsche Zendingsvereeniging*, die reeds sedert een 10 tal jaren geregeld op Hemelvaartsdag op het landgoed Belmonte haar zendingsfeest houdt en van haar inkomsten 's jaars *f* 300.— afzondert voor het Java-Comité, speciaal voor het onderhoud van een inlandsch leeraar te Bezoeki of op Madoera.

Iets ouder dan de twee hierboven behandelde vereenigingen maar van minder omvang is het in 1852 opgerichte *Nederlandsch Luthersch Genootschap voor In- en Uitwendige Zending*. De afdeeling uitwendige zending van dit genootschap heeft slechts 2 zendelingen, en wel op de Batoeëilanden (Sumatra's Westkust), een op Poelo Tello en een op Sigata. Beide zendelingen — de a.s. zendelingen worden opgeleid te Barmen — hebben de leiding van een ziekenhuis. Drie inlandsche onderwijzers geven onderwijs op een drietal, door plm. 125 kinderen bezochte scholen, terwijl voor dezen arbeid nog drie kweekelingen te Depok worden opgeleid. Het aantal gemeenteleden beloopt bijna 500. Inclusief de baten van een zeer goed geslaagden bazaar werd in 1910 ontvangen een som van rond *f* 14.000.

Nog een paar jaar ouder is de in 1848 opgerichte *Doopsgezinde Vereeniging tot Bevordering der Evangelieverbreiding in de Nederlandsche Overzeesche bezittingen*, die, gesteund wordende door eenige hulpvereenigingen, haar arbeid verricht op Java en Sumatra, waar ze op 6 posten en 11 filialen 8 Europeesche zendelingen (benevens 2 tijdelijke, 1 met verlof, 1 administrateur en 2 Europeesche verpleegsters) heeft. Haar zendelingen worden opgeleid aan de Ned. Zendingsschool te Rotterdam. De beide Europeesche verpleegsters zijn bestemd om te arbeiden aan het in aanbouw zijnde centraal ziekenhuis te Kelet, dat bestuurd zal worden door den zendeling-arts Dr. H. Bervoets. Behalve dit centraal ziekenhuis heeft de vereeniging vier ziekenhuizen of hulpziekenhuizen. Te Mergaredja (Java) staat een kweekschool onder leiding van zendeling P. A. Jansz. Op Java geven 22 onderwijzers onderricht aan 638 kinderen, terwijl op Sumatra (in Angkola) 8 onderwijzers arbeiden. Voor Java wordt het aantal gemeenteleden berekend op ruim 1100. Over 1910 had de vereeniging voor haar werk de beschikking over bijna *f* 52.000.

Uit de Pers.

In de *Geldersche Kerkbode* wees DS. Schouten van Arnhem op het belang der Evangelisatie, vooral in verband met de taak der Kerk.

Op het terrein van de Evangelisatie heeft boveneal de kerk als instituut een taak. Het komt ons voor, dat deze roeping door onze Gereformeerde kerken reeds veel te lang is verraakt, en dat het meer dan tijd is, dat zij uit haar slaap opwaken.

Zij toch belijden te gelooven in God den Schepper, Verzoener en Hersteller aller dingen, maar dan hebben zij ook in het werk der Evangelisatie haar God en Zaligmaker te dienen. De kerk ontving de roeping om het Evangelie aan alle volkeren te prediken, maar dan mag zij met die prediking haar eigen volk niet voorbijgaan.

Onder leiding van den kerkeraad kan hier een commissie voor Evangelisatie zulk een uitnemenden arbeid verrichten.

Indien eenigszins mogelijk zorge men voor de oprichting van een wijklokaal, waarin op geregelde tijden Gods Woord wordt gebracht, in overeenstemming met de behoeften van den tijd.

Naar zulk een lokaal moeten zij gelokt worden, die van Gods Woord zijn vervreemd Om hen te bereiken, bediene men zich van Christelijke lectuur, welke men onder de bewoners van een bepaalde buurt op geregelde tijden late verspreiden. Voor dezen arbeid kan men heel gevoegelijk de jongere krachten in het midden der gemeente gebruiken.

Achter deze verspreiders moeten aankomen de bezoekbroeders, die met de betrokkene personen spreken over den inhoud van hetgeen hun ter lezing werd aangeboden. Zij moeten hen opwekken om het wijklokaal, of, indien dit ontbreekt, de kerk te bezoeken.

Wanneer van deze bezoeken geregeld verslag wordt uitgebracht, in de vergadering van de commissie voor Evangelisatie, dan kunnen bij hen, bij wie men een geopende deur vond, bezoeken worden afgelegd door den predikant en een ouderling. Wij durven deze methode met alle vrijmoedigheid aanbevelen, omdat zij in de practijk bewezen heeft de meest verrassende resultaten af te werpen.

De voordeelen van deze methode zijn, dat men op deze wijze heel de gemeente in den arbeid der Evangelisatie betrekt, en dat men gebruik maakt van de gaven door God in haar midden geschonken. De jongeren verrichten meermalen hun verspreidingswerk met een ijver, die bewondering wekt, terwijl bij de bezoekbroeders dikwerf gaven tot openbaring komen, waarvan men het bestaan niet had durven vermoeden.

Bij dit alles verliere men echter de hoofdzaak niet uit het oog.

De Evangelisatie zij steeds middel, niet doel. Doel moet steeds blijven, de ontzonkenen aan het geloof der vaderen weder te brengen in den schoot der kerk. Wij zullen thans onze artikelen over den evangelisatiearbeid eindigen. Het zij ons genoeg, de aandacht gevestigd te hebben op een terrein dat reeds lang braak heeft gelegen. De tijden zijn voor dezen arbeid rijp.

De groote massa is bezig zich uit de koude omarming van het Materialisme los te maken. Zij zoekt naar iets anders, iets beters, iets hoogers.

Na het intellectualisme van de vorige eeuw is de behoefte aan mystiek en religie duidelijk merkbaar.

Allerwege weerklinkt het geroep om een nieuwe religie en een nieuw dogma. En wat wordt nu aan de zoekende menschheid in onze dagen aangeboden?

Met komt tot haar met Buddhisme, Occultisme, Spiritisme, Nieuwere Theosophie. Allerlei secten doemen als paddestoelen uit den grond op en vinden geopende deuren en ontvankelijke harten.

Wie op de teekenen der tijden acht geeft, ziet het voor oogen, dat de menschheid zoekende is naar een hoogste goed, naar een duurzaam geluk, naar een waarachtig zijn, naar een blijvende waarde.

De kerk des Heeren heeft het Evangelie van onsen Heere Jezus Christus, dat verstand en hart bevredigt, dat kracht biedt in het leven en troost in het sterven. Midden in den tijd doet het ons de eeuwigheid, midden in den dood het leven, midden in den stroom van het worden den onveranderlijken Rotsteen des hells aanschouwen. Maar dan wordt het ook meer dan tijd, dat zij het beeld vertoone van Hem, die kwam om te zoeken en zalig te maken, wat verloren was. Hij was met innerlijke ontferming bewogen over de verlorene schapen van het huis Israëls. Maar dan moet ook in haar iets leven van dat Goddelijk erbarmen dat Hem vervulde!

Zij ontving een plaats in het midden van een gedoopte natie, die in haar onkunde en ellende zich afkeert van den levenden God. Zij heeft hier het beeld van haar Heiland te vertoonen, de voetstappen van haar Heiland te drukken, het werk van haar Heiland te verrichten.

In haar onmiddellijke nabijheid ziet zij die wankelen ten doode. Aan haar de roeping om ze te grijpen ten leven.

Hier is nog zoo menig verloren leven, dat roept om ontferming, dat vraagt om mededoogen.

Hier zijn nog verbondsbanden, want velen dragen het teeken en zegel van den heiligen doop nog aan het voorhoofd.

Hier is nog een overblijfsel naar de verkiezing der genade, dat door den Heere op den weg zijner kerken wordt geplaatst.

Geve de Heere haar genade om standvastig, onbewegelijk en altijd overvloedig te zijn in dit werk des Heeren, wetende dat zoo het in getrouwheid naar zijn gebod wordt verricht, ook deze arbeid niet ijdel zal zijn in den Heere.

Officieele Berichten.

Kort verslag van de classis Schiedam, gehouden 27 Febr. 1912.

De roepende kerk Hoogvliet opent bij monde van haren voorzitter, Ds. van Hoven, de vergadering. Hij laat zingen Gez. 119 : 1, leest Ps. 119 : 1—16 en gaat voor in het gebed.

Alle kerken zijn wettig vertegenwoordigd.

't Moderamen neemt plaats, bestaande uit de Pred. Ds. Sieders, praeses; Ds. Sluyter, assessor; Ds. v. Hoven, scriba.

De notulen der vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

Ingekomen stukken: *a*. Verzoek van de classis Brielle om hulp, wordt toegestaan. *b*. Bezwaarschrift uit een der kerken inzake kerkeraadsverkiezing. Het bezwaarschrift zal beantwoord worden. *c*. Stukken van den beroepen Pred. te Rozenburg „Ds. F.", worden geapprobeerd.

Aan een tweetal kerken wordt op de vraag om over te gaan tot den tweeden trap van censuur, geadviseerd „door te gaan".

De kerk van Hoogvliet vraagt terug te komen op het besluit der vorige vergadering. Het besluit wordt gehandhaafd, en geadviseerd het tractement van den Dienaar des Woords te verhoogen. Indien het noodig blijkt, kan bij het einde van het jaar de vraag opnieuw gedaan worden.

Bij de rondvraag naar art. 41 heeft de kerk van Rozenburg een vraag; Ds. v. Haeringen doet mededeeling van de ingekomen collecten. De kerk van Maasland wordt aangewezen als de roepende kerk, welke D. V. 28 Mei zal worden gehouden.

Regeling der vacaturediensten: Ds. Sluyter, April. Rozenburg. Voor de classis Brielle: Ds. Koster, Juni; Ds. Sieders, Juli; Ds. Vonk, Aug.

Ds. Sluyter sluit de vergadering met gebed.

Namens de classis Schiedam:

Poortugaal. Ds. C. DIEMER, *adj.-scriba.*

Buitenland.

Frankrijk. Het Godsdienstig leven in Frankrijk.

In Lyon komen elke maand de predikanten van de verschillende Protestantsche kerken dier stad samen, tot het houden van een „réunion des prières". De samenkomst die in Januari gehouden werd, trok veler aandacht door het onderwerp dat er in besproken werd, en doordat zij, die dit onderwerp behandelden, bevoegd moeten geacht worden daarover een oordeel uit te spreken. De vraag was aan de orde gesteld, hoe het met 't godsdienstig leven in Frankrijk tegenwoordig gesteld is, en welken invloed de wet op scheiding van kerk en staat, die in 1905 afgekondigd werd, op het godsdienstig leven gehad heeft. De inleider was van oordeel, dat men over de toekomst van Frankrijk optimistisch denken mocht. Hij wees er op dat er symptomen zijn, die voor een ontwaking op godsdienstig gebied gunstig zijn, als de groote ontnuchtering die op gebied van het politieke leven gevoeld wordt en het kennelijk matter worden van de aanvallen der vrijdenkers, die door hunne doctrinaire onverdraagzaamheid in botsing komen met „den goeden Franschen geest". Ook deelde de referent een reeks feiten mede, die van een toenemende belangstelling in de religie getuigen. In Parijs werden sedert de scheiding van kerk en staat drie nieuwe Roomsche kerken gebouwd, in geheel Frankrijk 50 nieuwe Roomsche kerken en 7 à 8 Protestantsche. Vroeger gebeurde het dikwijls, dat onder toespraken bij begrafenisplechtigheden de arbeidersbevolking eene vijandige houding aannam, tegenwoordig is, in plaats van oppositie, belangstelling bij dergelijke gelegenheden op te merken. De Roomsche godsdienstoefeningen worden drukker dan te voren bezocht. Op het terrein der letterkunde is een religieuse strooming te constateeren, zoodat men binnenkort een nieuwen bloei van de religie verwachten kon.

Bij de discussie bleek het, dat er op dat gunstig oordeel nog al wat af te dingen is. Men wees er op, dat men wel kan zeggen dit de stemming in Frankrijk welwillender ten opzichte van de religie geworden is, maar van wezenlijke vroomheid bemerkt men niet veel; de zedelijke ernst ontbreekt nog. De gegeven karakteristiek gold bovendien alleen de steden. Op het platteland heerscht onverschilligheid; de geldmiddelen, die voor het onderhoud der Kerk noodig zijn, zijn haast niet te vinden; daarom blijkt het telkens, dat het noodzakelijk is gemeenten te combineeren. In Marseille worden de ontvangsten voor den eeredienst in de Protestantsche kerken kennelijk minder. Hetzelfde is in de rijke parochiën van Parijs het geval. Maar toch was de vergadering van oordeel, dat de scheiding van Kerk en Staat meer het slot, dan het begin van een materialistische periode is; zij heeft, gelijk altijd wanneer de boog te sterk gespannen wordt, de reactie voorbereid.

Opmerkelijk is het, dat bij de discussie met geen woord gewaagd werd van een ontwaken van de Protestantsche kerken.

Toch is, dunkt ons, niet te ontkennen dat sedert de scheiding van Kerk en Staat ook in Protestantsche kringen meer leven en beweging ontstaan is. Opmerkelijk is het daarbij, dat in Protestantsche bladen het nationaal gevoel op den voorgrond treedt. Sedert 1 Januari verschijnt te Parijs een nieuw blad, *La bonne cause* (de goede zaak), dat zich als orgaan der Fransche Protestantsche, patriottische jongelingschap aandient. Het wil strijden onder de banier van Frankrijk en van het Evangelie. „Voor Christus en Frankrijk" is zijn wachtwoord. De jongelingschap, die dit devies als het zijne overneemt, wil „dat Christus in Frankrijk zal overwinnen, en dat door Hem en voor Hem Frankrijk in de wereld overwinne". Frankrijk is alleen Frankrijk, wanneer het de ridderlijkheid niet vergeet. Het kan zich alleen in het heldendom vinden. Het heeft een geloof noodig; het roept om een zaak, dat het dienen en bezingen kan; het zoekt een gedachte, waardoor het als een licht aan den horizon der volken blinkt.

Dit zijn idealistische woorden. Als men echter Frankrijk voor Christus gewonnen heeft, kan men er op rekenen, dat dit niet zonder invloed blijven zal op de wereld.

De Fransche regeering gaat nog steeds op den anti-clerialen weg voort; dat wil zeggen, zij voert steeds oorlog tegen alles wat naar religie zweemt. Te Montbeillard werden de Berner diakonessen, ten gevolge van de tegenwerking van een radicalen gemeenteraad, genoodzaakt het hospitaal te verlaten. Men keert zich dus niet alleen tegen de geestelijke zusters der Roomsche kerk. In Madagascar heeft de gouverneur Picquié zoowel een synode van Christelijke inboorlingen — eene samenkomst van 57 kerken — als de vergaderingen van Christelijke Jongelingsvereenigingen verboden. Die vereenigingen bestonden reeds 50 jaar. De gouverneur moest erkennen, dat hij nooit over de houding der inboorlingen die tot het Christendom overgingen, noch over de zendelingen, noch over de predikanten uit de inboorlingen te klagen gehad had. Te Parijs zal men bij den minister van koloniën stappen doen om het verbod op te heffen, doch wij vreezen dat het weinig helpen zal. Wat is er geprotesteerd, ook bij de ministers van Koloniën, over het optreden van den vorigen gouverneur van Madagascar Augagneur, die maatregel op maatregel nam om de zending op dat eiland den voet dwars te zetten, zonder dat het iets uitwerkte! Sedert is de Fransche regeering, al wisselden de personen telkens, niet van koers veranderd. Één ding zouden wij den Franschen Gereformeerden wel willen voorhouden. Als zij tegen den revolutionairen stroom, die zich in Frankrijk op elk terrein van het leven openbaart, willen oproeien, dan behooren zij zich eerst zelve te zuiveren van den revolutionairen zuurdeesem die hen aankleeft, en hebben zij daarbij weder te keeren tot hetgeen de Gereformeerde Vaderen in de belijdenis van la Rochelle beleden. Dan stonden zij sterker.

WINCKEL.

Voor Kinderen.

HET GOEDE DEEL.

IX.

IN VERZOEKING.

Dat de jonge lieden hier den tijd zoo vroolijk mogelijk doorbrachten, werd hun nieuwen gast al spoedig duidelijk.

Op zijn gezondheid werd gedronken, gelijk op die zijner ouders, en daarna kregen in den loop van den avond nog vele anderen een beurt, waarvan de meesten aan Otto onbekend waren. Natuurlijk werden ook de keurvorst en de keurvorstin niet vergeten, en eveneens begrijpelijk, schoon zeer verkeerd, was, dat Otto meende aan al die dronken te moeten meedoen. Ten slotte werd heel het gezelschap meer dan vroolijk, ja tamelijk uitbundig. Er werden allerlei opwekkende liederen gezongen; er werd gesprongen en gedanst tot meer dan één het moest opgeven. Trouwens, in dien tijd waren zulke drinkgelagen onder de gegoede standen niets ongewoons. Men verhaalt van een koning, dat hij bij feesten gewoon was op de gezondheid te drinken van alle koningen en vorsten der Christenheid. Dit mocht nu goed bedoeld zijn, maar het gevolg was vaak, dat menig hofheer eindelijk van de beenen raakte. 't Is zeker te betreuren, dat ook nu nog zoo velen nu en dan de maat te buiten gaan.

Toen Otto tegen middernacht de feestzaal verliet, om met Boder naar den hofburg terug te keeren, was het goed, dat deze laatste althans eenig begrip van den weg had. Toch was het voor hun onvaste schreden niet gemakkelijk, dien in de vreemde stad zoo dadelijk weer te vinden.

Zeer laat kwamen ze in het Koninklijk verblijf aan, doch de wachten, die hierin niets vreemds vonden, lieten hen ongehinderd binnen gaan.

Toen Otto op zijn kamer kwam voelde hij zich moe en zwaar aan hoofd en leden. Hij wist, dat er voor morgen nog allerlei dingen te doen waren, doch kon zich onmogelijk herinneren welke. Had hij zijn ouders beloofd trouw elken avond en elken morgen een hoofdstuk uit de Schrift te lezen, ditmaal kwam daar niets van. Zoodra mogelijk ging hij ter rust en sliep lang, schoon onrustig, zoo lang tot hij eindelijk met schrik wakker werd, toen de tijd van het ontbijt reeds voorbij was, en daarmee ook de gelegenheid om zijn opwachting bij den keurvorst te maken, gelijk hij verplicht was.

Bevreesd voor een berisping spoedde hij zich naar de groote zaal, waar zijn meester zich nog wel zou bevinden. 't Liep echter beter dan hij gedacht had, want zoodra de keurvorst hem in het oog kreeg, riep hij lachend:

„Ook eens over den tijd, jonker von Rothenfels! Nu dat zijn wij van u niet gewoon. Maar het schijnt, dat de lucht hier te Praag slaperig maakt, niet u alleen. Het is gisterenavond zeker wat laat geworden niet waar? Als men zoo veel nieuwe vrienden krijgt, kan dat licht voorkomen."

't Was duidelijk dat Frederik zeer goed begreep om welke reden Otto zoo laat verscheen.

Dezen laatste viel echter een pak van 't hart, toen alles zoo goed afliep. Of hij waarlijk reden had om zich daarin te verblijden zou de toekomst leeren.

In elk geval gevoelde Otto zich niet afgeschrikt van het aanvaarden eener tweede uitnoodiging, die weldra kwam, daar zijn gezelschap den jongelui blijkbaar goed bevallen was. Wel nam hij zich beslist voor met het drinken voorzichtiger te zijn dan den vorigen keer, maar 't bezoek meende Otto niet goed te kunnen weigeren. Hij moest toch de menschen hier leeren kennen, zich vrienden maken ook onder de vele vreemden die nu aan het hof waren, en zich in de wereld leeren bewegen gelijk hem vroeger gezegd was. Hij vergat wat Gods woord zegt: De wijn is een spotter, de sterke drank is woelachtig; al wie daarin dwaalt zal niet wijs zijn; en ook dat andere woord: Dwaalt niet; kwade samensprekingen bederven goede zeden.

Zijn voornemen om matiger in het drinken te zijn, kon Otto echter ditmaal zonder veel moeite houden. Wel was in den vroolijken kring waar hij nu was ingeleid aan wijn geen gebrek, maar ditmaal scheen men toch meer saamgekomen om zich bezig te houden met iets, dat minstens even gevaarlijk was als drinken. Er stonden namelijk in de zaal grootere en kleinere tafels gereed, waarop kaarten en andere benoodigdheden voor het spel gereed lagen. Om de tafels vormden zich reeds groepjes, en van meer dan één kant werd Otto uitgenoodigd ook plaats te nemen.

Otto aarzelde eenige oogenblikken. Hij was opgevoed in een Gereformeerd gezin, waar kaartspel en dergelijke dingen niet alleen nooit voorkwamen, maar ook terecht als verkeerd beschouwd werden. Van daar dan ook, dat hij eerlijk verklaren kon te moeten weigeren, wijl hij het kaartspel niet verstond. Doch dit baatte weinig, want men verzekerde hem, dat het zeer gemakkelijk te leeren was. Bovendien waren er ook andere spelen, waaraan iedereen mee kon doen, wijl het louter kans- of dobbelspelen waren. Ongelukkig miste onze jonkheer den moed om ook nu te weigeren, en ronduit te zeggen dat hij als Christen zulke dingen afkeurde. Hij zocht zijn sterkte niet in de kracht des Heeren, en daarom stond hij zwak.

Toch zat hij dien avond niet met een rustig hart aan de speeltafel, te meer daar het geluk, zooals men het noemde, hem niet diende. Toen hij laat in den avond vertrok, was hij een paar daalders armer dan bij zijn komst. Doch hij troostte zich met de gedachte dat het een volgenden keer beter kon gaan. Op de vraag van Boder, die hem weer vergezelde, of hij zich niet kostelijk vermaakt had, kon Otto echter niet volmondig ja antwoorden.

De eerstvolgende maanden waren woelig en druk; dat bracht de nieuwe toestand mee. Daarbij kwam dat èn de keurvorst en zijn vrouw zich minder schenen te bekommeren om den ernst der tijden. Wel was de toekomst ver van helder, maar aan het hof bleek men het meest te denken aan feestelijkheden en een vroolijk leven. Zoo werd ook Otto onwillekeurig in den stroom mee gesleept. Onder de jonge